

UDK 37(497.4-114)"19/20"(091)
1.02 Pregledni znanstveni članek
Prejeto: 24. 8. 2018

Nevenka Hacin*

Vpliv spremenjene vloge gospodarstva na območju Zasavja na izobraževanje mladostnikov po končani osnovni šoli v obdobju poveljne Jugoslavije

The influence of the altered role of the economy in the Zasavje region on post-primary education during the post-war period in Yugoslavia

Izveček

V prispevku je predstavljen razvoj družbeno organiziranega izobraževanje otrok po končani osnovni šoli na območju Zasavja v obdobju druge Jugoslavije.

Pri prikazu delovanja treh šol, tipičnih za t. i. »črni revir« v obdobju socializma, so opredeljene spremembe na področju gospodarstva in s tem v organizaciji podjetij, ki so vplivale, da so poleg obstoječih poklicnih šol iz obdobja kraljevine Jugoslavije, ki so se spreminjale v skladu s potrebami družbe in spremembami zakonodaje, ustanovljale nove strokovne kakor tudi t.i. industrijske šole.

Abstract

The article presents the development of the socially organised education of children after primary school in the Zasavje region in the post-war Yugoslavia. By showing the activities of three schools, characteristic of this mining region under socialism, the article defines the changes in the economy and the organisation of companies that led, in addition to the existing vocational schools inherited from the Kingdom of Yugoslavia, which were changing in line with the social needs and legislation changes, to the founding of new schools, both technical and so called "industrial" schools.

Ključne besede: Zasavje, socialistično gospodarstvo, industrijska šola, strokovno izobraževanje, usmerjeno izobraževanje

Key words: Zasavje, socialist economy, industrial school, vocational education, career-oriented education

* Nevenka Hacin, prof. zgod. in soc., muzejska svētnica, Zasavski muzej Trbovlje, e-pošta: nevenka.zmt@siol.net

Razprava

Uvod

V prispevku bom predstavila vpliv spremenjene vloge zasavskega¹ gospodarstva v novonastali Jugoslaviji² na lokalne potrebe strokovnega izobraževanja otrok po končani osnovni šoli. Vzporedno s spremembami v gospodarski politiki v obdobju socializma so se spreminjale potrebe po usposobljenosti delavcev v proizvodnji kakor tudi pri organiziranju dela in vodenju tovarn. Zato so poleg obstoječih poklicnih šol iz obdobja kraljevine Jugoslavije, ki so se spreminjale v skladu s potrebami družbe in spremembami zakonodaje, ustanavljali nove, tako strokovne kot tudi poklicne oz. t. i. industrijske šole.³

Prvih pet let po vojni (1945–1950), ko je industrializacija potekala v skladu z državno planirano in centralno vodenno gospodarsko politiko, je država urejala šolstvo z različnimi odloki, ki pa, razen ukinitve meščanskih šol (leta 1945) in krajših tečajev poklicnega izobraževanja (za učence, ki niso uspešno zaključili osnovnih šol), niso prinašali bistvenih sprememb.

Tako se je še naprej ohranjalo paralelno osnovno šolsko, splošno gimnazijsko in poklicno izobraževanje, ki je kljub uvedbi treh vrst šol leta 1945, t. i. vajenske,⁴ strokovne⁵ in mojstrske,⁶ nadaljevalo tradicijo predvojnih obrtnih šol. To je bilo za Zasavje povsem sprejemljivo, saj se potrebe po strokovnem znanju niso bistveno spremenile kljub krepitvi rudarstva, obnovi obstoječih tovarn in povezovanju sorodnih dejavnosti, kot npr. Centralnih rudarskih delavnic v Strojni tovarni Trbovlje (od tu dalje STT). Tako so se ohranile obrtne šole, delujoče pod različnimi nazivi

- 1 Zasavje predstavlja danes območje občin Hrastnik, Trbovlje in Zagorje ob Savi. Po drugi svetovni vojni je bilo del okraja Trbovlje, ki se je leta 1955 združil z okrajem Krško in je deloval do 1. julija 1958, ko je bil kot okraj ukinjen. Občine Trbovlje, Zagorje in Hrastnik ter večji del občine Radeče so nato priključili okraju Ljubljana, preostale občine bivšega okraja Trbovlje pa okraju Novo mesto oz. delno tudi okraju Celje.
- 2 Po drugi svetovni vojni ustanovljena Jugoslavija, med sodobniki znana kot nova ali druga Jugoslavija, je v času svojega obstoja, to je do leta 1992 (razpad: 25. 6. 1991–27. 4. 1992), večkrat spreminjala ime: 10. 8. 1945 DFJ, 11. 11. 1945 FLRJ, 7. 4. 1963 SFRJ.
- 3 Industrijska šola v času socializma: ime zaradi ustanovitelja oz. pobudnika ustanovitve. Dejansko pa so bile to sprva vajenske šole, ki so imele teoretični pouk na šoli, praktičnega pa v gospodarski organizaciji (največkrat ustanoviteljice), v 60. letih pa so prerasle v strokovne šole s teoretičnim in praktičnim poukom na šoli oz. v šolski delavnici. Še vedno pa so delovale pod vodstvom ustanovitelja (večinoma podjetja). Situacija se je začela spreminjati v 70. letih, ko so šole oblikovali kot samostojne temeljne organizacije združenega dela znotraj delovnih organizacij.
- 4 Vajenska šola oz. šola za učence v gospodarstvu: teoretični pouk v šoli, praktični pa v gospodarski organizaciji.
- 5 Strokovna šola s praktičnim poukom za pridobitev izobrazbe kvalificiran delavec: teoretični in praktični pouk na šoli oz. šolski delavnici.
- 6 Mojstrska šola za izobraževanje odraslih oz. pridobitev izobrazbe za visokokvalificiranega delavca in mojstra.

(Strokovno nadaljevalna šola, Vajenska šola raznih strok, Šola za učence v gospodarstvu raznih strok ...), ki so še vedno izvajale pouk v prostorih osnovnih šol.

Šele po letu 1950 pa so se začele pojavljati hkrati z odpiranjem novih tovarn potrebe po *pestrejšem strokovnem izobraževanju* tudi v Zasavju.

Temu je sledilo ustanavljanje ustreznih šol, ki je potekalo v skladu s spremembami izobraževanja v obdobju od petdesetih do osemdesetih let 20. stoletja oz. hkrati s procesom decentralizacije in uvajanjem delavskega upravljanja, ki je postopoma preraščalo v družbeno samoupravljanje (v skladu z Zakonom o združenem delu leta 1976).

Izobraževanje je doživelo prvo vidnejšo spremembo leta 1958, ko je Splošni zakon o šolstvu uveljavil enotno obvezno osemletno osnovno šolo (od tu dalje OŠ) ter zato ukinil paralelno izobraževanje (višja OŠ ali nižja gimnazija) in popolno osemletno gimnazijo (nižja in višja gimnazija) oz. preoblikoval višje štiri razrede gimnazije v šolo druge stopnje. Na področju poklicnega šolanja pa spet dopuščal krajše tečaje poklicnega izobraževanja za učence z nedokončano osnovno šolo (intenzivno spodbujanje zaposlenih za pridobitev kvalifikacij).

Prvo bistveno spremembo pa je *poklicnemu izobraževanju* prinesla reforma leta 1967 oz. Zakon o srednjem šolstvu, ki je namesto vajenskih in strokovnih šol s praktičnim poukom uvedel enotne poklicne šole, ki so formalno dobile status srednjih šol. Novi zakon je razlikoval celoletno oz. periodično organizacijo pouka (pri prvi je praktično izobraževanje organizirala šola sama, pri drugi pa delovna organizacija; za kakovost obeh pa je bila odgovorna šola), ki je začela zmanjševati vlogo mojstrov.

Celotno srednje šolstvo pa je največje spremembe doživelo po letu 1974 v procesu t. i. *reformiranega usmerjenega izobraževanja*,⁷ ki naj bi poenotil splošno izobraževanje na srednji stopnji (dveletni program skupne vzgojno-izobraževalne osnove naj bi bil podlaga za vsako nadaljnje šolanje) in poudaril produkcijsko vlogo šole (proizvodno delo je postalo obvezen sestavni del vsakega izobraževanja po OŠ). Temelj naj bi bila t. i. skupna vzgojno-izobraževalna osnova. Medrepubliška komisija je sprejela dve različici razumevanja te osnove: dveletni program enotne šole, ki naj bi bil podlaga za vsako nadaljnje šolanje, ter enoinpolletna skupna vzgojno-izobraževalna osnova kot enotna vsebina vseh srednješolskih programov. Prvo so uporabile vse federalne enote, razen Slovenije, ki je praktično ohranila poprejšnjo programsko zgradbo srednjega šolstva (z minimalnimi spremembami), ne glede na spremembe uradnih poimenovanj.

7 Usmerjeno oz. t. i. reformirano izobraževanje po osnovni šoli v SFRJ od leta 1974 do konca osemdesetih let. Zasnovo reforme je s posebno resolucijo uveljavil 10. kongres ZKJ (1974); za njeno uresničitev in koordinacijo v posameznih federalnih enotah je bila ustanovljena Medrepubliška komisija za reformo izobraževanja ...' [ES 14:103]

Kljub uzakonitvi leta 1981⁸ pa Slovenija usmerjenega izobraževanja ni realizirala v celoti. Tako je npr. vsebinsko gledano (primerjava predmetnikov), ohranila gimnazijsko izobraževanje (kljub ukinitvi mature) v t. i. srednjih šolah s široko strokovno usmeritvijo (npr. srednja šola splošno-kulturne, naravoslovno-matematične, družboslovno-jezikovne ali pedagoške usmeritve), pri poklicnem izobraževanju pa omogočila izbor za različne strokovne programe že pri vstopu v srednjo šolo oz. pri vpisu v 2. letnik za raven poklicnega, strokovnega ali tehniškega izobraževanja. Zaradi tendenc večanja obsega splošne in strokovno teoretične izobrazbe pa ji ni uspelo preprečiti zmanjšanja praktičnega izobraževanja. Tako nastali minus iz praktičnega znanja je poskušala prenesti na čas pripravništva, žal pa neuspešno, saj delovne organizacije te naloge niso bile pripravljene niti sposobne prevzeti.

UI je s številnimi novostmi prinašalo pozitivne in negativne posledice na področju srednjega šolstva. Pomanjkljivosti oz. najočitnejše enostranskosti in napake so začeli odpravljati po letu 1987, ko je bila končana evalvacijska študija.

Kako so se te in že vse predhodne spremembe odražale v praksi, pa je razvidno iz predstavitve treh šol oz. oblik izobraževanja za mladostnike, tipičnega za Zasavje v obdobju povojne Jugoslavije.

Razvoj rudarskega izobraževanja zaradi potreb rudnikov v Zasavju (1905–1992)

Zaradi potreb modernizacije rudarstva v Zasavju⁹ po zahtevnejšem strokovnem znanju zaposlenih, kot ga je dajalo osnovnošolsko izobraževanje, je bila leta 1905 na pobudo domačinov (rudarjev, rudniškega ravnateljstva, lokalnega šolstva, revirnega rudarskega urada v Celju) ustanovljena dveletna Rudarska nadaljevalna šola v Trbovljah. Odlok o njeni ustanovitvi je izdal Štajerski deželni šolski svet v Gradcu.¹⁰ Za uspešno delovanje je šola dobivala subvencije od države, lokalnih oblasti, Trboveljske premogokopne družbe (od tu dalje TPD). Koristila je prostore na OŠ Trbovlje. Šolajoči se (povprečno okrog 40), stari od 15 do 36 let, med katerimi so bili tudi izobrazbe željni rudarji (če so opravili sprejemni izpit), so se po končanem šolanju oz. opravljenem zaključnem izpitu lahko zaposlili kot kvalificirani delavci ali pa nadaljevali izobraževanje v Celju na Državni rudarski šoli za jamske nadzornike. Tako so pridobili ustrezno izobrazbo za delovno mesto obratovodje oz. obratnega nadzornika.¹¹

8 Usmerjeno oz. reformirano izobraževanje po OŠ je bilo v SLO uzakonjeno leta 1981 (v preostalih jugoslovanskih republikah pa od leta 1974 do 1976), v celoti odpravljeno pa leta 1996 s sprejetjem Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja ter s sistemskimi zakoni o osnovnih šolah, gimnazijah ter poklicnem in strokovnem izobraževanju.

9 Začetki organiziranega rudarjenja v Zasavju: Zagorje 1755, Trbovlje 1804, Hrastnik 1822.

10 ZAC, *Trbovlje 1875–1945*, AŠ 57.

11 Zakon iz leta 1893 je zahteval, da rudniki zaposlijo rudarske paznike z ustrezno končano rudarsko šolo zaradi večanja količin nakopanega premoga in s tem posledično manjše varnosti.

Šola je prve organizacijske spremembe doživela v času *okupacije*. Postala je triletna. Dobila pa je svoje prostore. Najprej v opuščeni rudarski kopalnici, nato pa na istem mestu v namensko zgrajenem poslopiju, t. i. »Schulbarake«, v Trbovljah.

Triletno rudarsko šolo (Bergberufsschule der Energieversorgung Süddeutscher mark aktiengesellschaft Kohlenbergbaue Werkschule Edlingen) pa je nemški okupator ustanovil 18. januarja 1942¹² še v Zagorju. Delovala je pod okriljem zagorskega rudnika. Šola je dobila prostore v adaptirani zgradbi skladišča nekdanje steklarne v Toplicah.

Obe šoli sta odražali okupatorjevo politiko šolskega sistema in tendence po usposobljenem rudarskem kadru, ki bi zadostil njegovim potrebam po premoгу v vojnih razmerah.

Rudarski šoli, ukinjeni ob koncu vojne, sta nadaljevali pouk že jeseni leta 1945. V skladu s potrebami povojnega rudarstva pa sta poleg rudarskega oddelka vpisovali še kovinarski in elektro oddelek (zagorska: kovinarski od 2. 11. 1945,¹³ elektro pa od leta 1955/56,¹⁴ trboveljska pa od leta 1945 kovinarski in elektro oddelek).¹⁵ Leta 1947¹⁶ se jima je, čeprav samo za tri leta in le z rudarskim oddelkom, pridružila še šola v Hrastniku (leta 1950¹⁷ so šolajoče se učence preusmerili na šolo v Zagorju).

Rudarske šole so v povojnem obdobju spadale v pedagoškem pogledu pod pristojnost ministrstva za prosveto. Njihova ustanovitev, organizacija in izgradnja pa so bile pogojene s potrebami razvijajočega se rudarstva, interesi rudnika in pristojnega ministrstva. Organizacijske spremembe in posledično oblike financiranja (lastni dohodki, ki so jih ustvarjali učenci, dotacije rudnika in države, npr. Okrajnega ljudskega odbora Ljubljana,¹⁸ pa so šole doživljale vse do ukinitve leta 1992.¹⁹

Rudarske šole oz. od leta 1968 po združitvi ena sama,²⁰ na kar je vplivala integracija Rudnika Trbovlje-Hrastnik (od tu dalje RTH) z zagorskim rudnikom, pa so se vse od leta 1945 srečevale s *problemom vpisa dijakov*. Ne glede na vse prostorske izboljšave (gradnja novih, sodobno opremljenih šolskih poslopij v Trbovljah leta 1960, v Zagorju pa že leta 1959) in številne bonitete (štipendije, nagrade, delovna oblačila, letovanja, sindikalni domovi ...), ki so jih imeli šolajoči se otroci iz lokalnega okolja, čeprav so številni živeli v socialno šibkih družinah,²¹

12 ASŠZ, IIRŠZ/oS 1952, str. 1.

13 ASŠZ, IIRŠZ/oS 1945/46, GV.

14 ASŠZ, IIRŠZ/oS 1955/56, GV.

15 AZ, *Letno spričevalo*, 1945/46.

16 ZU 1948, št. 3.

17 ASŠZ, IIRŠZ/oS 1952, str. 24.

18 ZAC, o183, AŠ 69.

19 Zadnja naslednica rudarskih šol v Zasavju je bila Delovna organizacija Srednja šola za rudarstvo in geologijo v Zagorju, ustanovljena 19. 9. 1990, in ukinjena 27. 2. 1992.

20 1968 ustanovitev Rudarskega šolskega centra Zasavskih premogovnikov (združitev Rudarskega šolskega centra Rudnika Zagorje in Šolskega centra Rudnika Trbovlje-Hrastnik) s sedežem v Zagorju.

21 ZAC, o183, AŠ 69.

*Novo zgrajeno poslopje Rudarske industrijske šole leta 1959 v centru Zagorja.
(hrani Arhiv ZMT)*

niso množično odločali za rudarski poklic. Zato je bil velik delež šolajočih se iz drugih, pretežno kmetijskih predelov Slovenije (Dolenjska, Prekmurje), vojnih sirot iz Bosne, kakor tudi iz drugih, manj razvitih predelov Jugoslavije. Takšno stanje se je ohranjalo celotno obdobje delovanja šole (in je bilo mdr. tudi posledica uspešne propagande šole in zasavskih premogovnikov), kar potrjuje do leta 1960 število gojencev internata (tabela 1), za zadnje obdobje pa število prijav v prvi letnik, npr. »za šolsko leto 1987/88, ko je bilo od 115 prijavljenih le 39 iz Slovenije in 76 iz drugih jugoslovanskih republik«. ²²

Takšna struktura šolajočih se je postavljala pred šolo zahtevo po *internatu*. Zato je bil že leta 1948 zgrajen internat za potrebe dijakov Industrijske rudarske šole v Trbovljah ²³ in iz istih razlogov po sklepu uprav zasavskih premogovnikov avgusta 1948 ustanovljen še internat oz. Dom RIŠ Zagorje v Kisovcu (prenovljeni prostori bivšega rudniškega obrata v Kisovcu). ²⁴ Ta je deloval vse do leta 1983, ko so gojence preselili v novo zgrajen Dom Rudarskega šolskega centra ²⁵ v Hrastniku. Gradnja novega poslopja internata s kapaciteto 240 ležišč kaže, da se struktura vpisanih mladostnikov in s tem gojencev internata od šestdesetih do osemdesetih let 20. stoletja ni bistveno spreminjala. Tako je bilo npr. v »šolskem

²² Ivančič Lebar, *Zasavski premogovniki ...*, str. 394.

²³ Ukinitve internata v Trbovljah leta 1968 za učence Šolskega centra RTH (naslednik Industrijske rudarske šole v Trbovljah) zaradi njegove združitve z RŠC Rudnika Zagorje v Rudarski šolski center Zasavskih premogovnikov s sedežem v Zagorju.

²⁴ ASŠZ, *IIRŠZ/oS 1952*, str. 87.

²⁵ Dom Rudarskega šolskega centra, od 1984 pa TOZD-a Srednje šole rudarske usmeritve Zagorje, je deloval do ukinitve šole (DO Srednja šola za rudarstvo in geologijo) leta 1992 (od leta 1995 deluje kot Dom starejših Hrastnik).

*Internat Industrijske rudarske šole Trbovlje, zgrajen 1948/49, ukinjen leta 1968.
(hrani Arhiv ZMT)*

letu 1983/84 v domu 207 gojencev oz. 7 skupin dijakov Rudarskega šolskega centra iz Zagorja».²⁶

Tabela 1: Število dijakov na RIŠZ²⁷ in število gojencev Doma v Kisovcu²⁸

Leto	1. letnik	2. letnik	3. letnik	Skupaj	Gojenci internata
1945/46	31			31	
1946/47	34	36		70	
1947/48	70	28	21	119	
1948/49	120	59	27	206	77
1951/52	85	58	59	202	143
1955/56	114	55	34	203	123
1959/60 ²⁹	125	109	90	324	216

²⁶ ZAC, 1436, AŠ 190.

²⁷ Število učencev: rudarski, kovinarski in elektro oddelki na RIŠZ.

²⁸ ASŠZ, IIRŠZ/oŠ: 1945–1951, 1956, 1959.

²⁹ Število učencev v novi šolski zgradbi v Zagorju (Cesta zmage 5).

Šola je kot poklicna strokovna šola³⁰ izobraževala za *poklic rudar* (končana OŠ, 3 leta šolanja) in poklic rudar kopač (končanih vsaj 6 razredov OŠ, 2 leti šolanja) vse do leta 1981/82, ko je prvič v času svojega delovanja zaradi uvajanja UI in s tem uvajanjem novih VIP začela izobraževati še za V. stopnjo zahtevnosti, tj. rudarski tehnik³¹ (iz triletne šole oz. IV. stopnje zahtevnosti postane štiriletna šola oz. V. stopnja zahtevnosti). Temu so v letu 1984/85 sledile še organizacijske spremembe: Srednja šola rudarske usmeritve Zagorje je postala ena izmed temeljnih organizacij združenega dela (od tu dalje TOZD) delovne organizacije (od tu dalje DO) Zasavski srednješolski center Miha Marinko (od tu dalje ZSC MM). Kot taka je delovala do leta 1990, ko se je kot druge šole, združene v centru, znova osamosvojila. Sledila je ustanovitev njene pravne naslednice, t. i. DO Srednje šole za rudarstvo in geologijo,³² ki pa je zaradi težav v premogovništvu (mdr. tudi zaradi razpada Jugoslavije) in s tem posledično še zmanjševanja že tako problematičnega števila vpisanih (ne glede na uvajanje novih VIP je bilo npr. leta 1990/91 prijav za vpis le za 1 oddelek), delovala samo dve leti. Leta 1992 jo je nasledila Srednja šola Zagorje,³³ ki pa se je obvezala, da bo poleg na novo registriranih programov za poklice v drobnem gospodarstvu izvajala tudi iztekaajoče se programe svoje predhodnice (pomočnik rudarja, rudar, rudarski tehnik) še tri leta potem, ko bo izobraževanje zaključila zadnja redno vpisana generacija 1991/92. Leto 1992 pomeni tako konec skoraj 90-letnega uradnega strokovnega izobraževanja za potrebe rudnikov v Zasavju.

Od Industrijske kovinarske šole Strojne tovarne Trbovlje leta 1952 do Srednje strojne šole Trbovlje leta 1990

Ena prvih na novo ustanovljenih strokovnih šol, vezanih na potrebe prednostne vloge zasavske industrije v začetku 50. let 20. stoletja, je bila *kovinarska šola*. Z razvojem STT³⁴ v »veliko industrijsko podjetje za proizvodnjo strojev in naprav za rudarstvo, industrijo in gradbeništvo, se je zaradi pomanjkanja kvalificiranega kovinarskega kadra pokazala nujna potreba po njeni ustanovitvi«,³⁵ saj kovinarski oddelek, ki je deloval v sestavu Industrijske rudarske šole, ni zadoščal

30 Rudarski šolski center Zasavskih premogovnikov, ustanovljen leta 1968, je imel formalno status srednje šole, kar je bilo v skladu z Zakonom o srednjem šolstvu iz leta 1967, ki je namesto vajenskih in strokovnih šol s praktičnim poukom uvedel enotne poklicne šole, ki so imele formalno status srednjih šol, dejansko pa so še vedno izobraževale za IV. stopnjo zahtevnosti.

31 Njihova izobrazba naj bi ustrezala izobrazbi, pridobljeni na nadzorniški šoli, ki je delovala v Velenju oz. omogočala nadaljnje šolanje na višjih in visokih šolah.

32 Hacin, *Kam po končani ...*, str. 51.

33 Hacin, *Kam po končani ...*, str. 68.

34 Vlada FLRJ je 15. 10. 1948 izdala odločbo o ustanovitvi samostojnega podjetja Centralne rudarske delavnice (do tedaj so delovale v sklopu Rudnika Trbovlje), ki se je leta 1952 preimenovalo v Strojno tovarno Miha Marinko Trbovlje oz. 12. 11. 1953 v Strojno tovarno Trbovlje/STT.

35 ZAC, 0183/0231, AŠ 22.

Učenci pri praktičnem pouku, Industrijske kovinarske šole STT, leto 1963 (hrani Arhiv STPŠ).

za naraščajoče potrebe razvijajočega se podjetja. Zato je STT leta 1952 ustanovila t. i. Industrijsko kovinarsko šolo (od tu dalje IKŠ) STT. Šola je začela pouk jeseni, čeprav je bila uradno potrjena z »odločbo delavskega sveta STT z dne 2. novembra 1952«³⁶ oz. z »Odločbo Vlade LRS, Sveta za prosveto in kulturo, Odbora za strokovno šolstvo 26.12.1952«.³⁷ Šola je bila vpisana v register finančno samostojnih zavodov pri občinskem ljudskem odboru (od tu dalje ObLO) Trbovlje, oddelek za družbeni plan in finance »15.2.1958«³⁸ in znova »24.8.1964«.³⁹

Šola je imela ob ustanovitvi svoje prostore v »baraki«, ki je bila v lasti RTH in ni ustrezala potrebam šole, saj jo je nemški okupator zgradil za vojne ujetnike. Zato in zaradi naraščanja števila učencev oz. interesa lokalnih otrok za kovinarsko stroko (od 114 leta 1952/53 na 153 leta 1956/57), je prišlo do *gradnje nove šolske zgradbe*. Financiral jo je okrajni in republiški sklad za gospodarske kadre, planiranje in čiščenje zemljišča, ki pa je bilo v lasti STT, so opravili učenci s prostovoljnim udarniškim delom, ki ga je organizirala mladinska organizacija. Stavba, namenjena samo za izvajanje teoretičnega pouka, je bila izročena svo-

³⁶ ZAC, 0183/0231, AŠ 80.

³⁷ ZAC, 0183/0231, AŠ 22.

³⁸ ZAC, 0183/0231, AŠ 102.

³⁹ ASTPŠ, ZR IKŠ STT 1964.

jemu namenu 6. septembra 1959, v naslednjem desetletju (60. leta) pa je šola pridobila dodatne prostore,⁴⁰ t. i. šolske delavnice za izvajanje praktičnega pouka.

Šola je vse od ustanovitve izvajala reden triletni program z zaključnim izpitom, za potrebe STT pa organizirala tečaje za pridobitev internih kvalifikacij zaposlenih (tabela 2), ki jih je vsebinsko oblikovala sama na podlagi analiz dela delovnih mest in potreb ustanovitelja Strojne tovarne Trbovlje.

Delavski svet STT je v letu 1965 zaradi potreb širše družbene skupnosti po strokovnem izobraževanju preoblikoval IKŠ v poklicno šolo druge stopnje s praktičnim poukom in jo vključil v Izobraževalni center (od tu dalje IC) STT.⁴¹ Tako je šola postala družbeno priznana vzgojno-izobraževalna inštitucija (višji nivo strokovne usposobljenosti učiteljev teoretičnega in praktičnega pouka, sprememba v organizaciji pouka po letu 1967), ki je za plačilo šolala učence tudi za potrebe drugih delovnih organizacij. Povezanost šole s podjetji Zasavja se je odražala še pri organiziranju praktičnega pouka, ki ga je zaradi prostorske stiske kljub pridobitvi dveh šolskih delavnic še vedno izvajala tudi v podjetjih, ki so za lastne potrebe šolala kader na IC STT. Poleg tega je šola organizirala številne tečaje, seminarje, cikle predavanj, praktično usposabljanje po programih, ki jih je oblikovala sama (interne kvalifikacije oz. PK za učence z nepopolno osemletko – tabela 2), kakor tudi po programih, ki so spadali pod pristojnost drugih šol, npr. Delovodske šole kovinarske stroke Maribor. »V takšnih primerih je matična šola izdala potrdila, spričevala in diplome.«⁴²

Tabela 2: Dopolnilno izobraževanje in izpopolnjevanje, izvedeno na IC STT do leta 1968⁴³

Dopolnilno izobraževanje in izpopolnjevanje	Število delavcev
Tečaj za kvalificiranega strugarja	13
Tečaj za avtogene rezalce in metalizerje	21
Osnovni in nadaljevalni tečaj za elektro varilce	60
Tečaj za specializacijo za remontne ključavničarje	14
Tečaj za priučene žerjavovodje	6
Enoletni tečaj za mojstre	30
Tečaj za instruktore	6
Pomoč za pripravo kadrov za delo v tujini	Preko 100 ustreznih potrdil

40 Pridobitev dveh šolskih delavnic leta 1964 in iz lastnih sredstev zgrajeni novi delavnice za ključavničarje leta 1968.

41 IC STT pa se leta 1974 preimenuje v TOZD IC Trbovlje in deluje v sestavi DO STT.

42 ASTPŠ, ZR IC STT 1969.

43 ASTPŠ, ZR IC STT 1969.

Od srede 70. let 20. stol., ko se je šola preoblikovala v TOZD IC Trbovlje v sestavi DO STT, pa je izvajala praktično izobraževanje iz kovinske stroke tudi za dijake drugih srednjih šol v Trbovljah (leta 1975: za dijake Tehniške strojne in elektro šole, in sicer strojnega oddelka po 6 dijakov enkrat tedensko 5 ur oz. elektro oddelka po 7 dijakov enkrat na 14 dni po 6 ur; leta 1981 pa tudi za dijakinje dislociranega oddelka Gimnazije pedagoške smeri iz Ljubljane na TOZD Gimnazija-Ekonomska šola Trbovlje 14 dni po 4 ure za posamezno skupino z 8 do 11 udeleženci, ki so poleg spoznavanja osnov kovinarskega poklica naredile še nekaj izdelkov⁴⁴), kar je bilo vezano na uvajanje usmerjenega izobraževanja. Tako je bil npr. septembra 1983 sklenjen sporazum med TOZD Srednja šola naravoslovno-matematične in ekonomske usmeritve ter TOZD Srednja šola kovinsko-strojne usmeritve o uporabi specialne učilnice - šolske delavnice za izvajanje pouka osnov tehnike in proizvodnje.⁴⁵

Temu procesu so sledile statusne in organizacijske spremembe šole: šola se je kot TOZD IC Trbovlje leta 1982 združila s TOZD Tehniško strojno in elektro šolo⁴⁶ v TOZD Srednja šola kovinsko strojne usmeritve Trbovlje, vzporedno s tem in v skladu z zakonom o UI in Zakonom o združenem delu pa se je preoblikovala iz poklicne šole druge stopnje v srednjo šolo z rednim dveletnim skrajšanim programom II. stopnje zahtevnosti ter srednjim triletnim in štiriletnim programom IV. oz. V. stopnje zahtevnosti; leta 1984/85 pa je uvedla še t. i. nadaljevalni program – smer tehnolog in energetik oz. obratni strojni tehnik. Poleg rednega izobraževanja v zavodu pa je šola kot »dislocirana enota vzgajala in izobraževala pri Prevzgojnem domu Radeče skrajšani program, smer obdelava kovin in upravljanje strojev, ...«⁴⁷ kakor tudi organizirala in izvajala različne oblike funkcionalnega izobraževanja že zaposlenih delavcev, ki se je posebej vrednotilo in financiralo v soglasju s posebnimi izobraževalnimi skupnostmi za metalurgijo in kovinsko predelovalno industrijo v SRS ter v skladu s potrebami ZD (izobraževanje ob delu in iz dela za zasavsko regijo po programu rednega izobraževanja). Konec osemdesetih let pa je začela uvajati nove programe za različne tehnične poklice, tako npr. leta 1988 program mehanik vozil in voznih sredstev. Šola je status srednje šole z vsemi uveljavljenimi programi kljub organizacijskim spremembam (ukinitev ZSC MM), preimenovanju v Srednjo strojno šolo Trbovlje leta 1990⁴⁸ in registriranju kot javni zavod (30. 1. 1992⁴⁹) ohranila tudi v samostojni Sloveniji.

44 ASTPŠ, *ZR IC STT 1976, 1982: PP.*

45 AGESŠ, *Dokument šole: Samoupravni sporazum o uporabi specialnih učilnic ..., september 1983.*

46 1961: Srednja tehniška šola Trbovlje, 1971: Tehniška strojna in elektro šola Trbovlje, 1975: TOZD Tehniška strojna in elektro šola (v sestavi DO Šolski center Trbovlje), 1982: TOZD Srednja šola kovinsko-strojne usmeritve Trbovlje (v sestavi DO ZSC Trbovlje od 1983 DO ZSC Miha Marinko).

47 ASTPŠ, *LDN ZSC MM 1986*, str. 4.

48 ASTPŠ, *LDN SSŠT 1993/94*, str. 1.

49 ASTPŠ, *DN SSŠT 1996*, str. 1.

Od Ekonomske srednje šole 1956 do Delovne organizacije Gimnazija-Ekonomska šola leta 1990

Spremembe v gospodarski politiki pa niso prinašale samo sprememb in novosti na področju proizvodnje, pač pa so zahtevale tudi drugačno organizacijo in poslovanje novo nastajajočih

podjetij. Zato se je pojavila potreba po strokovno izobraženih kadrih *ekonomske smeri*. V Zasavju je bilo to znanje omejeno, saj je bilo vezano le na osnovna vedenja, pridobljena na obrtnih in trgovskih šolah iz časa Kraljevine Jugoslavije. Nastali problem so poskušali reševati s t. i. gospodarskimi šolami, ki jih je nova oblast organizirala po vojni, mdr. leta 1947 tudi v Trbovljah. Šola je delovala na pobudo poverjenišтва za trgovino in preskrbo OLO Trbovlje (vpisovala je dva oddelka, gostovala pa je v prostorih OŠ Trbovlje II). Že v letu 1948 pa je v skladu s sprejeto zakonodajo prerasla v ekonomski tehnikum,⁵⁰ ki je bil že po dveh letih ukinjen zaradi ugotovitev pristojnih oblasti v Ljubljani, da je tovrstnih šol v Sloveniji preveč, in združen z istovrstno šolo v Novem mestu (dijaki iz Trbovelj so se nastanili v dijaškem domu Šmihel).⁵¹

Kljub temu pa ni bilo zadostnega znanja, potrebnega za nov način poslovanja. Vodilni v gospodarstvu in politiki (posamezniki, zastopani v uradnih inštitucijah) v Zasavju so si zato še naprej prizadevali za ustanovitev šole, ki bi zadostila sodobnim strokovnim potrebam na lokalni oz. regijski ravni. Prizadevanja so bila uspešna. Leta 1956 je okrajni ljudski odbor (od tu dalje OLO) Trbovlje izdal odločbo⁵² o ustanovitvi Ekonomske srednje šole (15. 8. 1956), ki se je leta 1971 preimenovala v Ekonomsko šolo. Ustanovitelske pravice šole so se menjale vzporedno s političnimi spremembami v kraju in tako leta 1958 z ukinitvijo okraja Trbovlje prešle na OLO Ljubljana, leta 1961 na ObLO Trbovlje oz. konec 60. let na skupščino občine Trbovlje.⁵³ Spremembe so se nadaljevale tudi v 70. letih. Tako se je šola leta 1973 v skladu z Zakonom o združenem delu konstituirala kot DO s firmo Ekonomska šola Trbovlje (saj ni imela nobenih posebnih delov, da bi se lahko organizirala kot TOZD) in kot taka delovala samo dve leti, saj se je že leta 1975 združila s DO Gimnazija Trbovlje v TOZD Gimnazija-ekonom-

50 Delavski tehnikum: v zvezi z uresničevanjem petletnega gospodarskega načrta je vlada FLRJ izdala med številnimi drugimi odredbami tudi odredbo o ustanovitvi delavskih tehnikumov, ki naj bi se v letu 1948 ustanavljali v večjih industrijskih središčih po vsej državi. Njihov cilj je bil iz vrst kvalificiranih delavcev vzgojiti srednji strokovni kader, zato je bila stopnja delavskih tehnikumov enaka stopnji srednje šole.

51 ESŠ 40 let, str. 15, 17.

52 AGEŠŠ, Odločba 1956.

53 AGEŠŠ, Sklep 1968 in Zapisnik 1971.

Ekonomska srednja šola, pogled v učilnico, 1960 (hrani GESŠ).

ska šola Trbovlje. Kot TOZD je šola delovala v sestavi Šolskega centra Trbovlje⁵⁴ (predhodnik ZSC MM), ki se je konstituiral leta 1975. Z njegovo ustanovitvijo naj bi zagotovili ugodnejše eksistenčne pogoje srednjim šolam v regiji, enake pogoje izobraževanja za vse dijake, ne glede na smer šolanja, in omogočili hitrejšo prilagajanje potrebam združenega dela. Proces je potekal v duhu UI, kar se je potrdilo leta 1981⁵⁵ z uradnim preimenovanjem v TOZD Srednja šola naravoslovno-matematične in ekonomske usmeritve ter njeno združitvijo v DO ZSC leta 1983. To je trajalo do leta 1990, ko se je šola znova preimenovala v DO Gimnazija-Ekonomska šola oz. 1992, ko je RS kot ustanoviteljica VIZ potrdila spremembo imena šole v Gimnazijo in ekonomsko srednjo šolo.⁵⁶

Ekonomska šola je ob ustanovitvi leta 1956 gostovala v prostorih II. OŠ Trbovlje. Pouk se je odvijal v dveh izmenah, saj se je že prvo leto delovanja zaradi

54 Šolski center Trbovlje, konstituiran 1. 9. 1975, s sedežem na Gimnazijski 10, je združeval: TOZD Gimnazijo-Ekonomska šola Trbovlje, TOZD Tehniško strojno in elektro šolo oz. od 1982 TOZD Srednjo šolo kovinsko strojne usmeritve Trbovlje (po odcepitvi elektro smeri in priključitvi TOZD Izobraževalni center Trbovlje/kovinarska) in Revirsko delavsko univerzo. Po vključitvi obeh srednjih šol iz Zagorja: TOZD Srednje šole elektro usmeritve in TOZD Rudarski šolski center oz. od 1984 TOZD Srednje šole rudarske usmeritve, pa se je leta 1982/83 preimenoval v Zasavski srednješolski center oz. leta 1985 v Zasavski srednješolski center Miha Marinko.

55 AGEŠŠ, *Sklep*, 1983.

56 AGEŠŠ, *Sklep*, 1994.

Ekonomska srednja šola, sprevod maturantov, leto 1969 (hrani GESS).

ažurne obveščenosti osnovnošolcev vpisalo v 1. letnik 66 otrok iz delavskih in kmečkih družin. Interes za šolo pa se je nadaljeval, kar je mdr. zagotavljala tudi njena preselitev leta 1958 v dogovorjene prostore šolskega poslopja gimnazije (Šolski zakon 1958: ukinitve nižje gimnazije). Tako je šolo leta 1959/60 obiskovalo 245 otrok.⁵⁷ Število učencev, ki se je gibalo med 200 in 250, se je nadaljevalo tudi v naslednjih letih. Izjema je bilo leto 1975/76, ko je šolo obiskovalo 299 otrok. Število vpisanih je bilo posledica programov, ki jih je izvajala šola oz. neposrednih potreb DO, ki so dajale štipendije za šolanje na ekonomski šoli (RTH leta 1965: za šolanje na ekonomski šoli domačinom osem tisoč dinarjev, za vozače pa deset tisoč dinarjev),⁵⁸ kakor tudi zaposlenih, ki so sami ali pa zaradi narave svojega dela čutili potrebo po dodatnem izobraževanju iz ekonomije, računovodstva, knjigovodstva ... Tako je šola poleg rednega štiriletnega ekonomskega izobraževanja, ki se je končalo z zaključnim izpitom, že od leta 1958/59 organizirala v sodelovanju z delavskimi univerzami izobraževanje ob delu: večerno EŠ, poslovodsko šolo, administrativno šolo, tečaje (administrativni, strojepisni) in seminarje (gostinski).

V času svojega delovanja pa šola kljub številnim reorganizacijam ni uvajala bistvenih vsebinskih sprememb. Tako je ves čas svojega obstoja izobraževala tehniški kader ekonomske smeri, redne učence in odrasle, usposabljala za gospodarstvo

⁵⁷ 20 let ekonomske ..., str. 139.

⁵⁸ ZAC, 1436, AŠ 3.

in javne službe ter za višji in visokošolski študij.⁵⁹ Nekaj vsebinskih sprememb je šola doživela z UI, ki pa niso bistveno vplivale na njen osnovni program.

Situacija se je začela spreminjati šele po letu 1990, kar pa je vezano na politične in gospodarske spremembe v Republiki Sloveniji in posledično tudi na potrebe po ekonomsko izobraženem kadru v Zasavju. Kljub zmanjšanju potreb po tovrstni izobrazbi pa se je šola ohranila vse do današnjih dni.

Šolstvo danes

Začetno usklajevanje ponudbe in povpraševanja po izobraženem kadru v povojnem obdobju je v osemdesetih letih 20. stoletja prekinilo usmerjeno izobraževanje, ki ni več zagotavljalo ustreznih poklicnih kvalifikacij, ki so jih narekovale potrebe gospodarstva. Zato ne preseneča, da se je že v letu 1988 začel povsem spontan proces v smeri *vračanja k opuščenim oblikam poklicnega izobraževanja*. Podoben proces pa po letu 1990 spremljamo tudi na področju splošnega, t. i. gimnazijskega izobraževanja (uvedba mature junija 1995). Oba procesa sta se uradno zaključila s sprejetjem zakona leta 1996, ki je v celoti odpravil usmerjeno izobraževanje, in uvedel novosti, npr. tri vrste poklicnega in strokovnega izobraževanja, ki omogočajo udeležencem pridobitev različnih stopenj kvalifikacije v času rednega ali izrednega šolanja (2-letni program – II. stopnja kvalifikacije, 3-letni program – IV. stopnja kvalifikacije, 4-letni program ali diferencirani program 3 + 2 – V. stopnja kvalifikacije), opravljanja poklicnih tečajev, mojstrskega ali drugega ustreznega izpita; na področju gimnazijskega izobraževanja pa uvedel splošne, klasične in strokovne gimnazije.

Spremembe v izobraževanju so tudi v zadnjem desetletju socialistične Jugoslavije potekale vzporedno s spremembami oz. pod vplivom dogajanj na gospodarskem in družbeno-političnem področju. Tako je mdr. neučinkovitost pri vodenju gospodarstva vplivala na razpad jugoslovanskega trga leta 1989 (SR Srbija je zaradi političnih nasprotij uvedla gospodarsko zaporo proti SR Sloveniji) in posledično v devetdesetih letih 20. stoletja sprožila proces gospodarskega in političnega osamosvajanja nekdanjih jugoslovanskih republik (SLO: 25. 6. 1991).⁶⁰

Nastanek samostojne Slovenije, spremembe v družbeni ureditvi in s tem tudi na področju gospodarstva so vplivale na spremenjeno vlogo zasavskega gospodarstva v novonastali državi. Propadanje številnih tovarn (STT) in posledično zmanjševanje ali celo ukinjanje potreb po izobraževanju kadra za določene sme-

⁵⁹ AGESŠ, *Sklep 1975*.

⁶⁰ 25. junija 1991 je slovenski parlament sprejel ustavni zakon za uresničitev Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Slovenije, Deklaracijo o neodvisnosti in več zakonov, s katerimi je Slovenija prevzela prejšnje pristojnosti federacije na svojem ozemlju; novembra je bil sprejet zakon o denacionalizaciji, decembra pa nova ustava. Evropska unija je Republiko Slovenijo priznala sredi januarja 1992, OZN pa jo je sprejela med članice maja 1992.

ri, npr. rudarstvo (zaradi zapiranja Zasavskih premogovnikov) je zahtevalo hitro odzivnost šol na nastalo situacijo. Tako je:

- *Ekonomska šola* (tudi po letu 1990 kot del GEŠ oz. od 1992 kot sestavni del GESŠ) začela prilagajati obstoječe programe novim poklicnim standardom (poslovno-finančna in trgovska smer, ekonomsko-komercialni tehnik, ekonomska gimnazija, ekonomski tehnik).
- *Srednja šola za rudarstvo in geologijo* je leta 1992 dobila pravno naslednico Srednjo šolo Zagorje⁶¹ z na novo registriranimi vzgojno-izobraževalnimi usmeritvami (gospodinjstva dela od leta 1992, gostinska dela do leta 2009 ..., zdravstvena nega od leta 2008 ...), saj je zaradi razpada Jugoslavije (izguba učencev iz drugih republik, zmanjšana vloga rudarstva v gospodarstvu in posledično zapiranje rudnikov v Zasavju) prišlo do drastičnega upada zanimanja za rudarski poklic.
- *Srednja strojna šola* oz. danes STPŠ⁶² kot pravna naslednica različnih strokovnih in poklicnih šol Zasavja, mdr. tudi kovinarske šole pa z uvajanjem novih, aktualnih programov znotraj obstoječih usmeritev (tabela 3).

Tabela 3: Vzgojno-izobraževalni programi SSŠ Trbovlje leta 1996⁶³.

Usmeritev	Program	Poklic
Strojništvo	II/11 pridobivanje, predelava in obdelava kovin, 2-letni program	Obdelovalec kovin
Strojništvo	IV/18 oblikovalec kovin, 3-letni program	Strugar Frezalec Brusilec Orodjar
Strojništvo	IV/19 preoblikovalec in spajalec kovin, 3-letni program	Konstrukcijski ključavničar Varilec Avtoklepar
Strojništvo	IV/22 mehanik vozil in voznih sredstev, 3-letni program	Avtomehanik
Strojništvo	V/25 strojni tehnik, 4-letni program	Strojni tehnik
Strojništvo	V/25 D diferencirani program 3 + 2, 4-letni program	Strojni tehnik
Trgovci	IV/14 trgovec, 3-letni program	Prodajalec
Elektrotehnika	IV/17 električar, 3-letni program	Električar elektronik
Elektrotehnika	V/23 elektrotehnik, 4-letni program	Elektrotehnik elektronik

⁶¹ ASŠZ, *Odločba oz. statut*, 1992.

⁶² Srednja strojna šola Trbovlje od 9. 10. 1990 oz. od 1999 Srednja tehniška in poklicna šola Trbovlje (pravni naslednik Srednje strojne šole Trbovlje in dela Srednje šole za elektrotehniko in gostinstvo Zagorje).

⁶³ ASTPŠ, *DN SSŠT 1996*, str.1,2,8.

Tabela 4: Upadanje števila učencev na Srednji tehniški in poklicni šoli Trbovlje

Danes STPŠ	1988/89 ⁶⁴	1994/95 ⁶⁵	1996/97	1999/2000	2006/07	2010/11	2015/16
Strojništvo	477	369	338	209	85	57	64
Elektrotehnika ⁶⁶	-	-	94	269	175	113	70
Trgovec ⁶⁷	-	74	131	-	-	-	-
Tehniška gimnazija ⁶⁸	-	-	-	34	99	47	-
Tehnik računalništva ⁶⁹	-	-	-	-	-	32	101
Avtomehanik ⁷⁰	-	-	-	-	48	-	-
Skupaj	477	443	563	512	407	249	235

Tabela 5: Upadanje števila učencev na Gimnaziji in ekonomski srednji šoli Trbovlje

Danes GESŠ ⁷¹	1989/1990	1993/94	1999/2000	2006/07	2010/11	2013/14
Gimnazija ⁷²	277	393	407	350	281	246
EŠ ⁷³	350	345	306	254	133	86
Skupaj	627	738	713	604	414	332

Kljub fleksibilnosti šol sledimo, zlasti po letu 2000, *upadanju vpisanih otrok* (tabela 4, 5), kar je posledica manjše rodnosti in odseljevanja, predvsem pa slabih možnosti za zaposlitev v lokalnem okolju. Ne glede na trenutno stanje, pa se vodstva zasavskih srednjih šole uspešno borijo za njihovo ohranitev, saj se zavedajo: »Ne tistim, ki imajo, ampak tistim, ki znajo, je namenjena prihodnost.«

64 ASTPŠ, LDN SŠKU 1988/89, str. 27.

65 ASTPŠ, Podatki po telefonu.

66 Smer elektrotehnika od 1996/96...

67 Smer trgovec od 1994/95 do 1997/98.

68 Tehniška gimnazija od 1999/2000 do 2011/12.

69 Tehnik računalništva 2010/11 ...

70 Avtomehanik 2002/03 do 2009/10 in avtoklepar 2003/04 do 2007/08.

71 AGEŠŠ, *Šolske kronike*, posamezna leta.

72 Gimnazija: upoštevani različni VIP (naravoslovno-matematična smer, splošna gimnazija) v posameznem šolskem letu.

73 Ekonomska šola: upoštevani različni VIP (poslovno-finančna in trgovska smer, ekonomsko-komercialni tehnik, ekonomska gimnazija, ekonomski tehnik) v posameznem šolskem letu.

Viri in literatura

Viri

Arhiv Gimnazije in ekonomske srednje šole Trbovlje – AGESŠ:

Odločba števil. 01/1-6701/2, OLO Trbovlje, 1956.

Odločba o prenosu pravic in dolžnosti OKLO do šol na OB LO Ljubljana, 4. 11. 1960.

Priglasitev za vpis v register finančno samostojnih zavodov Trbovlje, 1. marec 1963.

Sklep: Okrožno gospodarsko sodišče v Ljubljani, Ljubljana 1968.

Zapisnik o komisijskem pregledu, Trbovlje, 20. 1. 1971.

Sklep o organiziranju temeljne organizacije združenega dela, Trbovlje, 6. 5. 1975.

Sklep o spojitvi v DO Šolski center Trbovlje, 22. 4. 1975.

Sklep o preimenovanju, SRG. 1596/82, Temeljno sodišče, Ljubljana, 1. 1. 1983.

Samoupravni sporazum o uporabi specialnih učilnic in telovadnice, Trbovlje, september 1983.

Sklep o preimenovanju, SRG. 1713/94, Temeljno sodišče v Ljubljani, 25. 3. 1994.

Šolska kronika (ŠK): 1984–1995, 1995–2000, 2000–2009, 1. 9. 2009–2014.

Arhiv Srednje šole Zagorje ob Savi – ASŠZ:

Izvestja Industrijske rudarske šole Zagorje ob Savi (IIRŠZ/oS): letniki od 1945/46 do 1959/60 in glavne vpisnice (GV).

Dokument srg. 241/85 (1/1605/14): Zaznamba o izločitvi ..., Temeljno sodišče v Ljubljani. Enota v Ljubljani, 20. 5. 1985.

Dokument srg. 1/1809/05: Sklep ..., Temeljno sodišče v Ljubljani, 19. 9. 1990.

Odločba št. 022-01/92-5/7-8, Statut SŠZ 1992.

Arhiv Srednje tehniške in poklicne šole Trbovlje – ASTPŠ:

Zaključni računi Industrijske kovinarske šole Strojne tovarne Trbovlje/ZR IKŠ STT: letniki od 1958 do 1965 (in polletna poročila – PP).

Zaključni računi Izobraževalni center Strojne tovarne Trbovlje/ZR IC STT: letniki od 1966 do 1974.

Letni delovni načrt ZSC Miha Marinko Trbovlje/ TOZD SŠKUT, Trbovlje: oktober 1986.

Letni delovni načrt SŠKU, 1988/89, ZSC Miha Marinko Trbovlje, Trbovlje: 10. 11. 1988.

Letni delovni načrt Srednje strojne šole Trbovlje, Trbovlje: 1993, 1994.

Delovni načrt SSŠT, Trbovlje: 1996, 1997.

Poročilo (P) o delu na šoli – STPŠ v šolskih letih: 2001/02, 2005/06, 2009/10, 2012/13

Odločba št. 13/1-14024, OLO Ljubljana, 27. 11. 1958.

Odločba št. 10/P-16372/, OLO Ljubljana, 28. 6. 1960.

Izpisek št. 1/422/04, Register zavodov, Okrožno sodišče Ljubljana, 12. 12. 2002.

Zgodovinski arhiv Celje – ZAC:

Fond Občina Trbovlje 1875-1945

– AŠ 57: Odlok o ustanovitvi pod št. 1510, Gradec, 23. 2. 1905.

Fond ObLO Trbovlje 1945-1961(SI-ZAC 0183/0231)

– AŠ: 22, 69, 80, 102.

Fond Rudnik Trbovlje-Hrastnik: SI_ZAC 1436, več AŠ.

Arhivi zasebnikov – AZ:

Letno spričevalo Industrijske rudarske, kovinarske in elektro šole/oddelek kovinarski, Trbovlje, 1. 8. 1946. Lastnik Dani Tori.

Literatura

Enciklopedija Slovenije, 1987–2001. Ljubljana: MK

– Zvezek 14: geslo Usmerjeno izobraževanje.

20 let ekonomske šole Trbovlje: Poročilo 1956–1976. Trbovlje: TOZD Gimnazija-Ekonomska šola, 1977.

Ekonomska srednja šola: 40 let. Trbovlje, 1996.

50 let STPŠ. 2011. Trbovlje: STPŠ Trbovlje, 2011.

Pripravljalni odbor za proslavo 200-letnice rudnika Zagorje, 1755–1955, *Dvesto let rudnika Zagorje*, Zagorje, 1955

Hacin, Nevenka ... et al. *Srečno-črne doline [katalog razstave]*. Trbovlje: Zasavski muzej Trbovlje, 2001.

Hacin, Nevenka. Kam po končani osnovni šoli: poklicno in srednje šolstvo v Zasavju. Trbovlje: Zasavski muzej Trbovlje, 2014.

Ivančič Lebar, Irena. *Zasavski premogovniki danes in nikoli več.* Trbovlje: Zasavski muzej Trbovlje, 2004.

Časopisni članki

Zasavski udarnik, leto 1948 (več števil).

Zasavski vestnik, leto 1953 (več števil).

Zasavski tednik, leto 1957, 1961, 1962 (več števil).

Glasilo Rudnika rjavega premoga Trbovlje-Hrastnik, 1966, 1967 (več števil).

Glasilo Srečno, leto 1968, 1974, 1984, 1991 (več števil).

Kratice:

DFJ – Demokratična federativna Jugoslavija

DO – Delovna organizacija

FLRJ – Federativna ljudska republika Jugoslavija

IC – Izobraževalni center

IKŠ – Industrijska kovinarska šola

IRŠ – Industrijska rudarska šola

ObLO – Občinski ljudski odbor

OLO – Okrajni ljudski odbor

OŠ – osnovna šola

RTH – Rudnik Trbovlje, Hrastnik

SFRJ – Socialistična federativna republika Jugoslavija

STT – Strojna tovarna Trbovlje

TOZD – Temeljna organizacija združenega dela

TPD – Trboveljska premogokopna družba

UI – Usmerjeno izobraževanje

ZSC MM – Zasavski srednješolski center Miha Marinko

Povzetek razprave

V prispevku je predstavljeno izobraževanje otrok po končani osnovni šoli, od leta 1967 imenovano srednješolsko izobraževanje, ki je doživelo na lokalnem območju pravi razmah po drugi svetovni vojni zaradi vloge zasavskega premogovništva in prednostne vloge industrije (npr. proizvodnja strojev in naprav za rudarstvo) v drugi (socialistični) Jugoslaviji. Tako triletno poklicne kot štiriletno srednje strokovne šole, ki so se ustanovljale na občinski ravni, so bile v skladu z interesi in potrebami gospodarstva ter družbe kot celote in v skladu s številnimi sistemsko uveljavljenimi reformami. Zaradi povezanosti šol z neposrednimi uporabniki, ki so dijakom med drugim dajali denarne nagrade in jim po uspešno zaključenem šolanju zagotavljali zaposlitev, je bilo šolanje dosegljivo praktično vsakemu otroku (ne glede na socialni status), ki je uspešno ali pa celo neuspešno (krajši programi posameznih smeri strokovnih šol) zaključil osnovnošolsko izobraževanje.

Kako je to potekalo v praksi, prikazano s predstavitev treh šol:⁷⁴ rudarske (1905–1992), kovinarske (1952–1990 oz. od 1999 kot sestavni del Srednje tehniške in poklicne šole Trbovlje) in ekonomske šole (1956–1990 oz. od 1992 v sestavu Gimnazija in ekonomska srednja šola Trbovlje), tipičnih za Zasavje v obdobju socializma. Z analizo zapisov v kronikah, dokumentih in časopisu so predstavljene lokalne okoliščine, ki so omogočale njihovo ustanovitev, delovanje in vzpon oz. povzročile proces upadanja in celo ukinitve v obdobju samostojne Slovenije. Trenutna slika ni rožnata, a glede na fleksibilnost vodstev šol in hitro spreminjajoče se potrebe sodobne družbe, predvsem pa zavedanja, da prihodnost pripada – ne tistim, ki imajo, ampak tistim, ki znajo, ohranjamo upanje na boljše čase tudi za šolajočo se mladino Zasavja.

74 Rudarska, kovinarska, ekonomska šola – poimenovanja ne glede na spreminjanje uradnega naziva, ki je bilo bolj posledica organizacijskih in statusnih sprememb ustanov kot pa temeljnih vzgojno izobraževalnih programov.